

Шелест О.Л.кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**Обидєннова Т.С.**кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**Дем'яненко Т.І.**кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**Shelest Oleksii, Obydiennova Tetiana, Demianenko Tetiana**
V.N. Karazin Kharkiv National University**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛУ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ****FEATURES OF THE FORMATION AND DISTRIBUTION
OF FINANCIAL RESOURCES OF LOCAL GOVERNMENT
BODIES DURING MARITAL STATE**

У статті розглянуто трансформаційні процеси формування та використання коштів бюджету територіальної громади м. Харкова, що обумовлені особливостями змін в бюджетно-податковому законодавстві. Виокремлено пріоритетні напрями розподілу бюджетних асигнувань, зумовлені специфікою фінансового управління в умовах воєнного стану, з акцентом на забезпечення стабільного функціонування критично важливих елементів міської інфраструктури. З'ясовано, що стратегічним завданням процесу децентралізації є не лише розширення компетенції органів місцевого самоврядування у сфері прийняття рішень щодо фінансової та бюджетної автономії, а й формування ефективної системи управління доходними надходженнями бюджету територіальної громади з метою забезпечення її стійкого соціально-економічного розвитку й максимально ефективного використання акумульованих фінансових ресурсів з отриманням чіткого соціально-економічного ефекту відповідно до визначених пріоритетів.

Ключові слова: місцеві податки, трансферти, бюджет, доходи, видатки, борг, витрати.

The article examines the transformation processes of the formation and use of the budget funds of the territorial community of Kharkiv, which are due to the peculiarities of changes in the budget and tax legislation. An analysis of the implementation of planned indicators regarding the main sources of filling the revenue part of the budget of the Kharkiv urban territorial community was carried out. Priority areas of budget allocations were identified, determined by the specifics of financial management under martial law, with an emphasis on ensuring the stable functioning of critically important elements of the city infrastructure. It was found that the strategic task of the decentralization process is not only to expand the competence of local government bodies in the field of decision-making regarding financial and budgetary autonomy, but also to form an effective system of managing the revenue receipts of the territorial community budget in order to ensure its sustainable socio-economic development and the most effective use of accumulated financial resources with a clear socio-economic effect in accordance with the identified priorities. It was noted that the implementation of public finance reform in the context of decentralization is part of a more complex and general problem, which consists in ensuring the conditions for more responsible and effective implementation of their powers by local authorities within the financial resources of their budgets. A detailed analysis of the features of the budget process and an assessment of their impact on the implementation of the budget of the territorial community allowed: to identify problematic issues related to the implementation of revenue replenishment indicators, budgeting of measures of city target programs; to identify internal reserves for replenishing financial resources and attract additional inter-budgetary transfers; to ensure the effectiveness of budget funds management in the established regime of their resource availability and expenditure priority. Within the framework of the local finance reform implemented within the framework of the decentralization process, along with the growth of tax revenues to the budget of the territorial community, two key mechanisms for financial support of the united territorial communities at the expense

of state resources were introduced. In particular, we are talking about financing through the State Fund for Regional Development, as well as the provision of a subvention from the state budget to local budgets aimed at implementing measures to develop and modernize the infrastructure of these communities.

Keywords: local taxes, transfers, budget, revenues, expenditures, debt, expenses.

Постановка проблеми. Створення ефективної і раціональної бюджетної системи України передбачає досягнення фінансової незалежності місцевих органів влади, створення фінансово-незалежних органів місцевої влади. В умовах реформування системи державних фінансів значення місцевих фінансів зростає. У контексті децентралізаційних процесів набуває ключової важливості питання підвищення ефективності механізмів наповнення місцевих бюджетів та виявлення додаткових джерел доходів. Чинна модель фінансового забезпечення територіальних громад в Україні за рахунок державних бюджетних ресурсів характеризується недостатнім рівнем власних надходжень, що супроводжується зростанням обсягів міжбюджетних трансфертів. Така ситуація суттєво обмежує фінансову спроможність органів місцевого самоврядування та виступає ключовим чинником, який уповільнює реалізацію структурних реформ та модернізацію економічної системи держави.

Радикальні ринкові перетворення, які здійснюються в Україні, вимагають розробки нової бюджетно-податкової політики. у фінансовій системі унітарних держав, до яких відноситься і Україна. Сьогодні зростає необхідність активізації наукових досліджень та розробки практично орієнтованих рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізмів формування та розподілу фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Особливий акцент має бути зроблений на розробленні адаптивних підходів до управління бюджетними потоками територіальних громад в умовах продовження воєнного стану, що передбачає підвищення стійкості фінансової системи, забезпечення раціонального використання наявних ресурсів та мінімізацію ризиків, спричинених економічною та безпековою нестабільністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку бюджетів місцевих органів самоврядування досліджувалися у роботах А. В. Бабічева [1], С. А. Дяченко [3] О. Крайник [4], Т. Ф. Куценко [5], І. В. Лещух [6], В. В. Малишко, І. М. Макачук, Л. О. Дем'яненко [7], А. О. Пелехатого [9] та ін.

Актуальним напрямом наукових досліджень є аналіз сучасного стану функціонування місцевих бюджетів та моделювання перспектив їх розвитку в контексті структурних змін у системі державного фінансового управління. Аналіз теоретичних напрацювань та емпіричних досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними науковцями й практиками, свідчить про недостатню концептуальну та методологічну опрацьованість

питань, що стосуються механізмів акумулювання та розподілу фінансових ресурсів для забезпечення розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану. Відсутність комплексного підходу до цього питання ускладнює формування ефективних фінансових інструментів, що сприяють стабільності місцевих бюджетів та ефективного використання коштів в умовах воєнного стану.

Метою статті є проведення аналізу специфіки фінансового забезпечення місцевих бюджетів територіальних громад, а також визначення стратегічних напрямів підвищення їхньої функціональної значущості у процесах стимулювання соціально-економічного розвитку територіальної громади міста Харкова в умовах воєнного стану. Особлива увага приділена інструментам посилення фінансової стійкості місцевих бюджетів та їх пристосуванню до кризових ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні однією із найактуальніших проблем реформування системи державних фінансів є пошук оптимальних шляхів перерозподілу фінансових ресурсів між центральними та місцевими органами державного управління щодо ефективності та забезпечення стійкості бюджетної системи.

Функціонування бюджетної системи Харківської міської територіальної громади у 2023 році в умовах воєнного стану було обумовлене низкою ключових особливостей, що визначили специфіку виконання місцевого бюджету. Насамперед, спостерігалася централізація фінансування інвестиційних програм, спрямованих на відновлення критичної інфраструктури, зокрема об'єктів комунального підприємства «Харківські теплові мережі», а також реалізацію заходів із ліквідації наслідків військової агресії.

На рівні державного бюджету відбувалася концентрація фінансових ресурсів для вирішення соціальних питань, включаючи надання компенсаційних виплат на придбання житла родинам загиблих військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції, та забезпечення фінансовими ресурсами реалізацію заходів, спрямованих на зміцнення національної безпеки, оборони та підтримку осіб, які були вимушено переміщені.

Важливу роль відіграло вдосконалення системи розподілу міжбюджетних трансфертів, зокрема освітньої субвенції та дотацій для осіб з особливими освітніми потребами, що передбачало верифікацію даних щодо чисельності учнів. Крім того, було запроваджено вилучення до

державного бюджету податку на доходи фізичних осіб, що сплачувався військовослужбовцями, а також скасовано податкові преференції для підприємств космічної галузі та літакобудування щодо сплати земельного податку.

Перерозподіл фінансових ресурсів був спрямований на підтримку соціальних стандартів життя населення, що стало критично важливим у зв'язку зі зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб і безробітних. Разом із тим, нестабільність соціально-економічної ситуації унеможливила застосування середньострокового бюджетного планування, оскільки прогнозування макроекономічних показників у довгостроковій перспективі залишалося надзвичайно складним.

Додатково посилювалися вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на якість бюджетного планування, що зумовило необхідність підвищення рівня автоматизації управління муніципальними фінансами. У цьому контексті активне використання цифрових технологій сприяло оптимізації взаємодії між фінансовими органами, казначейською службою, розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

Особливий акцент у структурі бюджетних видатків було зроблено на відновленні об'єктів житлово-комунальної, соціальної та культурної інфраструктури, пошкоджених унаслідок ворожих обстрілів. У зв'язку з цим фінансування було переорієнтоване на забезпечення стабільної діяльності установ бюджетної сфери, підтримку комунальних підприємств, відповідальних за життєзабезпечення міста.

Окремо варто зазначити, що в умовах воєнного стану було змінено порядок виконання платіжних зобов'язань у межах казначейського обслуговування бюджету. Зокрема, у зв'язку з призупиненням дії статті 55 Бюджетного кодексу України, було впроваджено нові механізми визначення

черговості здійснення платежів, що дозволило забезпечити фінансування пріоритетних видатків в умовах обмежених фінансових ресурсів [8].

Протягом 2023 року до бюджету Харківської міської територіальної громади надійшли кошти в обсязі 18 170,9 млн грн., з них: до загального фонду – 14 312,3 млн гривень (78,8% від загального обсягу); до спеціального фонду – 178,2 млн гривень (1,0%); отримано трансфертів – 3 680,4 млн гривень (20,2%).

На рис. 1 відображено динаміку доходів бюджету Харківської міської територіальної громади.

Порівняно з 2022 роком надходження до бюджету громад зросли на 2 346,9 млн гривень (на 14,8%), у тому числі власні доходи збільшились на 1 099,2 млн гривень (на 8,2%), трансферти – на 1 247,7 млн гривень (в 1,5 рази).

Рівень виконання скоригованих планових показників доходної частини бюджету за 2023 рік становив 83,5%, зокрема: за загальним фондом – 96,0%, за спеціальним фондом – 141,1%, за трансфертами – 54,8%.

У листопаді 2023 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 3428-IX «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України». Одним із ключових положень цього нормативного акта стало виключення з доходної частини місцевих бюджетів, починаючи з 1 жовтня 2023 року, усіх надходжень від податку на доходи фізичних осіб, що сплачуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, які отримують військовослужбовці, поліцейські, а також особи рядового і начальницького складу [10].

На рис. 2 представлено зміни у доходах загального фонду бюджету Харківської міської територіальної громади.

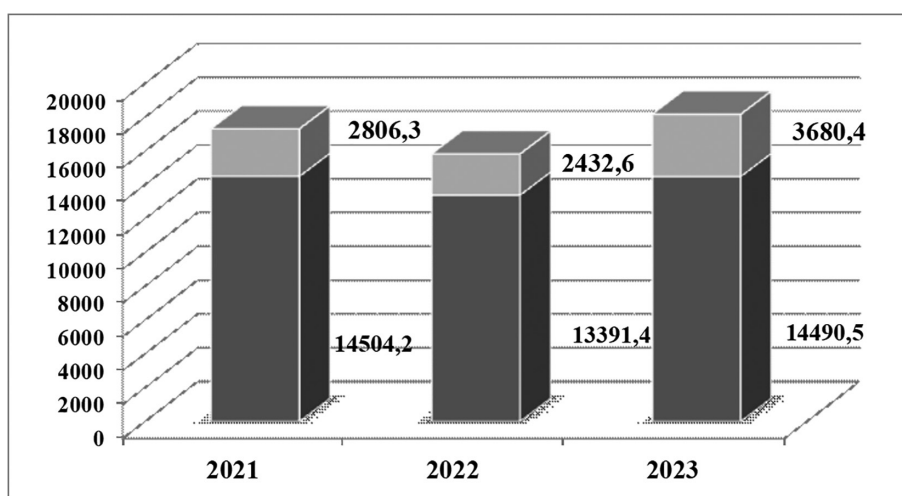

Рис. 1. Динаміка доходів бюджету Харківської міської територіальної громади, млн грн

Джерело: побудовано авторами на підставі [13]

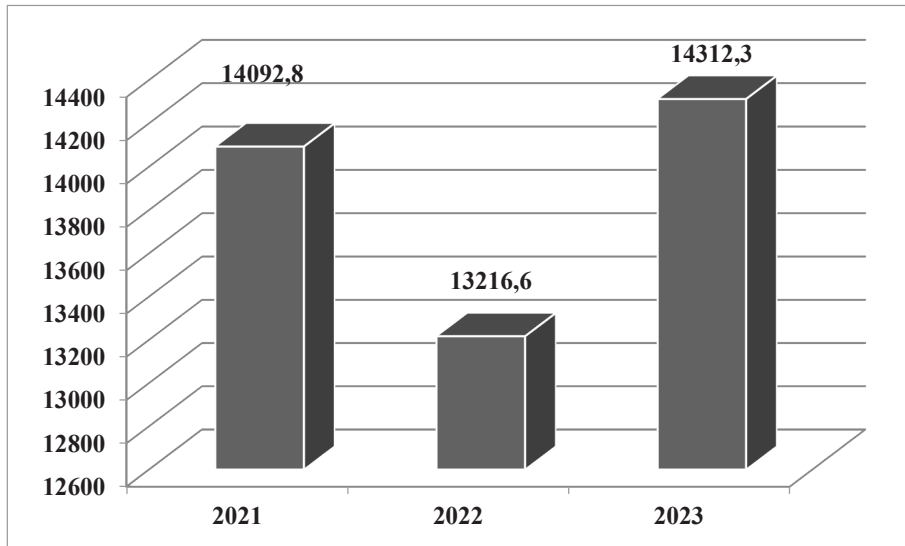

Рис. 2. Зміни в доходах загального фонду бюджету Харківської міської територіальної громади, млн грн

Джерело: побудовано авторами на підставі [13]

Внаслідок цього, обсяги його надходжень порівняно з 2022 роком зменшились в 1,3 рази (з 3 362,0 млн гривень до 2 573,9 млн гривень).

При цьому обсяги податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати платників податків зросли у 1,1 рази (з 5 360,5 млн грн до 5 969,2 млн грн), з інших доходів, окрім заробітної плати, – у 1,2 рази (з 205,0 млн грн до 244,1 млн грн), а за результатами річного декларування відбулося збільшення на 6,4% (зі 170,4 млн грн до 181,3 млн грн).

Структура місцевих податків і зборів бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році представлена на рис. 3.

Значне зростання обсягів бюджетних надходжень зумовлене внесенням змін до податкового законодавства, зокрема ухваленням Закону України від 11.04.2023 № 3050-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно». Вказані законодавчі зміни вплинули на порядок нарахування та сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, зокрема щодо територій, де велися активні бойові дії, серед яких місто Харків у період з 24.02.2022 по 15.09.2022 [11].

Відповідно до змін платники податку повинні відкоригувати податкові зобов'язання за 2022 рік та сплатити належні суми.

За 2023 рік неподаткові надходження (221,4 млн гривень) в загальній сумі надходжень загального фонду (без урахування трансфертів) складають 1,5%.

У звітному році до бюджету Харківської міської територіальної громади надійшло 22,2 млн

гривень частини чистого прибутку (на 20,4 млн гривень більше ніж 2022 року).

Доходи спеціального фонду бюджету Харківської міської територіальної громади за 2023 рік (178,2 млн гривень) порівняно з показниками 2022 року збільшились на 3,4 млн гривень (на 1,9%).

До бюджету Харківської міської територіальної громади за 2023 рік надійшло 3 680,4 млн гривень трансфертів (54,8% від плану), що в 1,5 рази або на 1 247,7 млн гривень більше, ніж за 2022 рік.

Планові показники видаткової частини бюджету Харківської міської територіальної громади звітної періоду затверджено у сумі 21 905,7 млн гривень, в тому числі по загальному фонду – 14 706,5 млн гривень та спеціальному фонду – 7 199,2 млн гривень.

На рис. 4 відображено зміни у видатках бюджету Харківської міської територіальної громади.

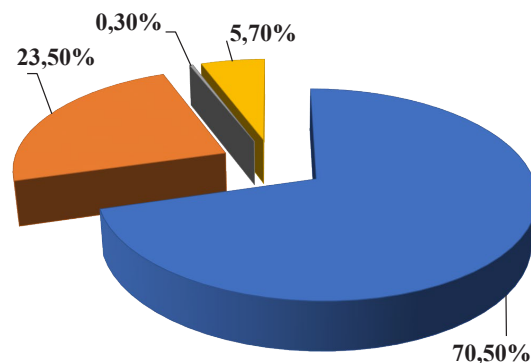

Рис. 3. Структура місцевих податків і зборів бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році (4154,9 млн гривень), %

Джерело: складено авторами за даними джерела [13]

Обсяг поточних видатків складає 14 143,7 млн гривень (81,4% у загальному обсязі), капітальних – 3 197,6 млн гривень (18,4% від загального обсягу).

Упродовж аналізованого періоду поточні видатки збільшилися на 4% (на 480,7 млн гривень), капітальні видатки – в 3,8 рази (на 2 354,7 млн гривень) у порівнянні з минулим роком.

Постійний моніторинг бюджетних ресурсів, аналіз фінансово-бюджетної дисципліни, системний контроль за ефективним використанням бюджет-

них коштів забезпечили фінансування невідкладних та першочергових видатків, пов'язаних з функціонуванням міської інфраструктури.

На рис. 5 відображено зміни у видатках бюджету Харківської міської територіальної громади, спрямованих на реалізацію міських цільових програм.

Обсяг видатків, спрямованих на функціонування органів місцевого самоврядування, становить 890,9 млн гривень (91,5 % від річного плану).

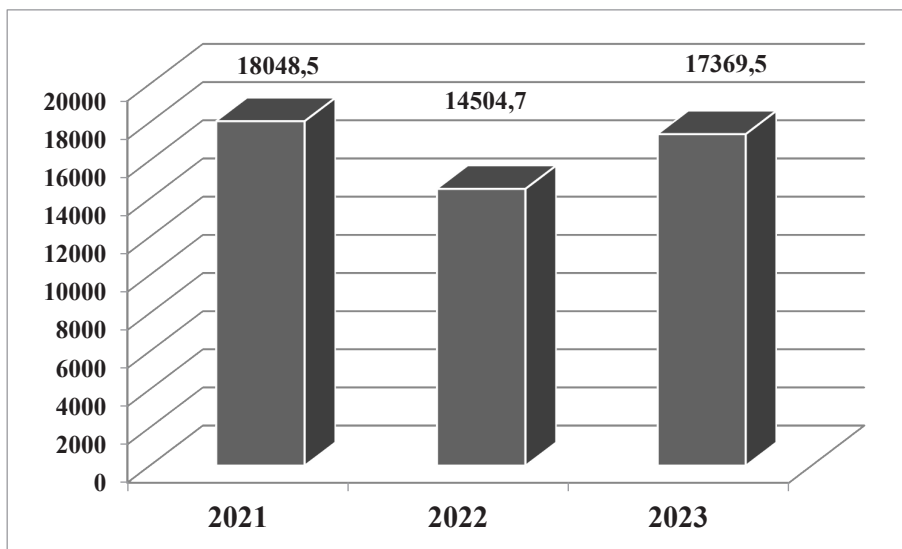

Рис. 4. Динаміка видатків бюджету Харківської міської територіальної громади, млн грн

Джерело: складено авторами за даними джерела [13]

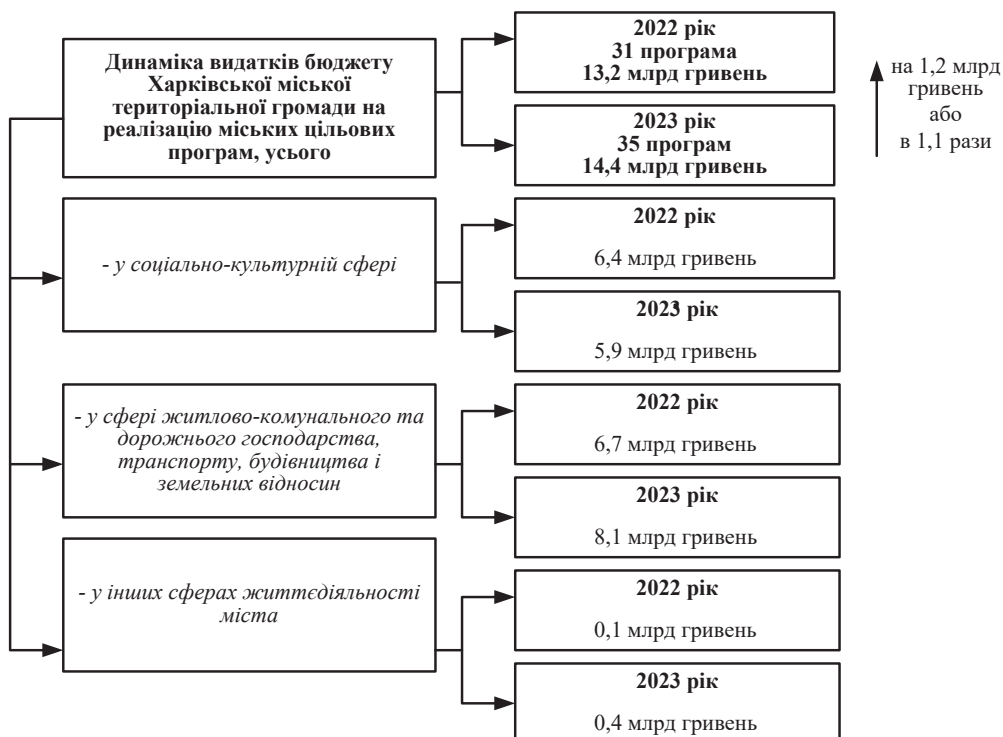

Рис. 5. Зміни у видатках бюджету Харківської міської територіальної громади, спрямованих на реалізацію міських цільових програм

Джерело: складено авторами за даними джерела [13]

Для реалізації запланованих заходів «Комплексної програми розвитку освіти м. Харкова на 2018–2024 роки» у 2023 році спрямовано 4 247,8 млн гривень (97,2% до уточнених річних планових показників).

На фінансування закладів культури і мистецтва за 2023 рік спрямовано 656,8 млн гривень, планові показники звітного періоду (670,2 млн гривень) виконані на 98,0%. У порівнянні з 2022 роком (329,7 млн гривень) видатки збільшилися на 327,1 млн гривень або у 2,0 рази.

Планові показники звітного року виконані на 85,5%. Найбільшою складовою видатків на комунальне господарство у звітному періоді (76,3% від обсягу витрат) є теплоенергетична галузь та водопровідно-каналізаційне господарство.

Унаслідок процесів децентралізації було створено умови для збереження частини фінансових ресурсів у розпорядженні місцевих бюджетів без їхнього попереднього перерозподілу через державний бюджет. Водночас підвищення рівня фінансової автономії місцевих бюджетів у межах реформи системи місцевого самоврядування може супроводжуватися низкою потенційних ризиків і негативних наслідків [14].

Значним ризиком неефективності фінансової децентралізації може бути виникнення диспропорцій між перерозподілом доходів та забезпечення умов стабілізації (рис. 6).

За останні роки стрімко зростає ресурсна база місцевого бюджету, зокрема власні доходи. Незважаючи на зростання власних доходів, бюджет територіальної громади м. Харкова є дефіцитним, що свідчить про зростаючі обсяги трансфертів. Значення місцевих податків і зборів стає більш вагомим.

Реалізація реформи державних фінансів у контексті децентралізації сприяють зниженню залежності місцевих бюджетів від обсягу міжбюджетних трансфертів. Проте залежність місцевого бюджету від міжбюджетних трансфертів залишається на високому рівні.

Висновки. Сучасні дослідження засвідчили, що вагомим фактором соціально-економічного розвитку регіону є видатки. Вони сприяють формуванню макроекономічного середовища, покращують інвестиційний клімат, забезпечують задоволення потреб населення регіону в суспільних послугах тощо. Рівень ефективності виконання державою своїх функцій із надання суспільних послуг значною мірою визначається обсягом і структурою бюджетних видатків.

Основна частина видатків бюджету територіальної громади м. Харкова припадає на делеговані повноваження, видатки на забезпечення власних повноважень становлять лише незначну частку. Це, в свою чергу, посилює залежність місцевого бюджету від рішень центральних органів влади.

Розробляючи стратегічні напрями діяльності місцевих органів влади з метою нарощення фінансового потенціалу бюджетів територіальних громад, необхідно враховувати економічні умови функціонування підприємств у межах відповідного податкового періоду. Важливим аспектом є збалансований підхід до формування податкового навантаження, що запобігатиме надмірному тиску на суб'єктів господарювання. Основна увага має бути зосереджена на забезпеченні рівномірного розподілу податкового навантаження між платниками, легалізації фінансової діяльності суб'єктів оподаткування та удосконаленні податкового адміністрування. Використання механізмів прогнозування доходів місцевого бюджету є ефективним інструментом для ідентифікації потенційних джерел зростання бюджетних надходжень.

Зростання доходів не призвели до покращення фінансового стану бюджету територіальної громади, оскільки поряд із доходами на місцевий рівень були передані й видаткові повноваження. Йдеться про те, що в обсяг доходів не був врахований чинний порядок індексації доходів організацій охорони здоров'я.

Зокрема, здійснювати індексацію заробітної плати лікарям та вчителям місцеві органи

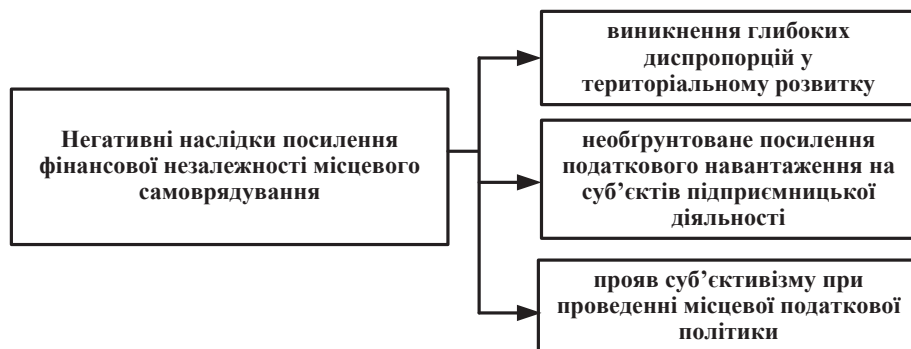

Рис. 6. Негативні наслідки посилення фінансової незалежності місцевого самоврядування

Джерело: складено авторами за даними джерела [12]

не мають на це фінансової змоги. Це означає, що видаткові повноваження та доходи ще не в повній мірі врегульовані між центральними та місцевими органами влади. Тобто, питання встановлення балансу у обсягах переданих доходів та видаткових повноважень ще не до кінця врегульовані. Особливо ця проблема

є актуальною для України в останні роки, коли прискорилися інфляційні процеси.

Вдосконалення формування фінансово-ресурсної бази місцевих органів самоврядування з метою формування стабільної доходної бази місцевих бюджетів потребує покращення ефективності державних видатків.

Список використаних джерел:

1. Бабічев А. В., Шелест О. Л. Ресурсна забезпеченість бюджету територіальної громади під час воєнного стану. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2023. Випуск 15(30). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/issue/view/32> (дата звернення 05.01.2025).
2. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період дії воєнного стану : Постанова (www.economics.crimea.ua) Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevihbyudzhativ-u-period-voennogo-stanu-252>. (дата звернення 05.01.2025).
3. Дяченко С. А. Аналіз розвитку інституту місцевих бюджетів в Україні: тенденції та прогнози. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 63–69. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7420&i=10> (дата звернення 20.01.2025).
4. Крайник, О., & Федорчук, О. (2022). Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, № 2(43), 118–125. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3558> (дата звернення 16.01.2025).
5. Куценко Т. Ф., Сіренко Я. С. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. Макроекономічне оцінювання публічного сектору в антикризовому управлінні : матеріали наук.-прикладних дослідж. Київ : КНЕУ, 2019. С. 125–152. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30350/MO_2019_7.pdf;jsessionid=CF4961ABD080BC79E2CF1EAF8AC0B3A?sequence=1 (дата звернення 09.01.2025).
6. Лещух І. В. Доходи місцевих бюджетів в умовах війни: трансформація структури та перспективи подальшого формування. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-74-82>. (дата звернення 05.01.2025).
7. Малишко В. В., Макачук І. М., Дем'яненко Л. О. Аналіз формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. *Економічний вісник університету*. 2021. Вип. № 49. С. 188–200. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-188-200>. (дата звернення 05.02.2025).
8. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення об'єктів критичної (www.ac-rada.gov.ua) інфраструктури в рамках спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Проект розвитку міської інфраструктури – 2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.01.2025).
9. Пелехатий А. О. Бюджетна політика розвитку територій: методологія дослідження. *Бізнес інформ*. 2020. № 3. С. 476–484. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_3_0_476_484. (дата звернення 15.01.2025).
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України № 2120-IX (strategic-economic.com.ua) від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 05.01.2025).
11. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень : Закон України від 09.07.2022 № 2390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text> (дата звернення 05.01.2025).
12. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення 05.01.2025).
13. Особливості виконання бюджету Харківської міської територіальної громади у 2023 році. Інформаційно-аналітичні матеріали / Т. Д. Таукешева, Г. В. Даудова (sci.ldubgd.edu.ua) та ін. Харків : КП «Міська друкарня», 2024. 139 с.
14. Обиденнова Т. С., Шелест О. Л. Удосконалення методів підвищення соціальної відповідальності організації в умовах воєнного стану. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2024. Випуск 17(34). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-15](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-15) (дата звернення 19.01.2025).

References:

1. Babichev A. V., & Shelest O. L. (2023). Resursna zabezpechenist biudzhetu terytorialnoi hromady pid chas voiennoho stanu [Resource security of the budget of the territorial community during martial law]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia "Ekononika"* – Adaptive management: theory and practice. "Economy" series, Vol. 15 (30). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/issue/view/32> [in Ukrainian].

2. Deiaki pytannia formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhativ u period dii voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 bereznia 2022. № 252 [Some issues of formation and implementation of local budgets during the period of martial law: Resolution (www.economics.crimea.ua) of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 11, 2022. No. 252]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevihbyudzhativ-u-period-voyennogo-stanu-252> (accessed January 05, 2025) [in Ukrainian].
3. Diachenko S. A. (2021). Analiz rozvytku instytutu mistsevykh biudzhativ v Ukraini: tendentsii ta prohnozy [Analysis of the development of the institute of local budgets in Ukraine: trends and forecasts]. *Investysii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*. № 8. 63–69. URL: <http://investplan.com.ua/?op=1&z=7420&i=10> [in Ukrainian].
4. Krainyk, O., & Fedorchak, O. (2022). Finansuvannia rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Financing the development of territorial communities in the context of decentralization]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 2(43), 118–125. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3558> [in Ukrainian].
5. Kutsenko, T.F., & Sirenko, Ya.S. (2019). Zabezpechennia finansovoi spromozhnosti terytorial'nykh hromad iak prioritet detsentralizatsii upravlinnia [Ensuring the financial capacity of territorial communities as a priority of decentralization of management]. *Makroekonomichne otsiniuvannia publichnoho sektoru v antykrizovomu upravlinni – Macroeconomic assessment of the public sector in anti-crisis management*. Kyiv: KNEU, 125–152. Available at: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30350/MO_2019_7.pdf;j-sessionid=CF4961ABD080BC79E2CF1EAF8AC0B3A?sequence=1 [in Ukrainian].
6. Leshchukh I. V. (2022). Dokhody mistsevykh biudzhativ v umovakh viiny: transformatsiia struktury ta perspektyvy podalshoho formuvannia [Revenues of local budgets in the conditions of war: transformation of the structure and prospects for further formation]. *Biznes Inform – Business Inform*. Vol. 4. 74–82. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-74-82> [in Ukrainian].
7. Malyshko V. V., Makarchuk I. M., & Demianenko L. O. (2021). Analiz formuvannia i vykorystannia finansovykh resursiv mistsevykh biudzhativ [Analysis of the formation and use of financial resources of local budgets]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Bulletin of the University*. Vol. 49. 188–200. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-188-200> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzheta na vidnovlennia ob'ektiv krytychnoi infrastruktury v ramkakh spilnoho z Mizhnarodnym bankom rekonstruktsii ta rozvytku proektu “Proekt rozvytku miskoi infrastruktury – 2” [On the approval of the Procedure and conditions for granting subventions from the state budget to local budgets for the restoration of critical (www.ac-rada.gov.ua) infrastructure within the framework of the joint project with the International Bank for Reconstruction and Development “Urban Infrastructure Development Project – 2”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1279-2022-%D0%BF#Text> (accessed January 05, 2025) [in Ukrainian].
9. Pelekhatyj A.O. (2020). Biudzhetna polityka rozvytku terytorij: metodolohiia doslidzhennia [Budgetary policy of territorial development: research methodology]. *Biznes Inform – Business Inform*. Vol. 3, 476–484. Available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_3_0_476_484 [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy № 2120-IX vid 15.03.2022 [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the application of norms during the period of martial law: Law of Ukraine No. 2120-IX (strategic-economic.com.ua) dated 03/15/2022]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (accessed January 05, 2025) [in Ukrainian].
11. Pro vnesennia zmin do rozdil VI “Prykintsevi ta perekhidni polozhennia” Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy shchodo posylennia hnuchkosti mistsevykh biudzhativ ta pidvyshchennia operativnosti pryiniattia rishen: Zakon Ukrainy vid 09.07.2022 № 2390-IX [On making changes to Chapter VI “Final and Transitional Provisions” of the Budget Code of Ukraine regarding strengthening the flexibility of local budgets and increasing the efficiency of decision-making: Law of Ukraine dated 07/09/2022 No. 2390-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text> (accessed January 05, 2025) [in Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 695 vid 05.08.2020 [On the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027 Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 695 dated August 5, 2020]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Текст> (accessed January 05, 2025) [in Ukrainian].
13. Taukesheva T. D., & Daudova H. V. (2023). Transformatsiia biudzhetu Kharkivskoi miskoi terytorialnoi hromady pid chas viiny. Informatsiino-analitychni materialy. Kharkiv: KP “Miska drukarnia”, 135 [in Ukrainian].
14. Obydiennova T. S., & Shelest O. L. (2024). Udoskonalennia metodiv pidvyshchennia sotsialnoi vidpovidalnosti orhanizatsii v umovakh voiennoho stanu [Improving methods for increasing the social responsibility of an organization under martial law]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia “Ekonomika” – Adaptive management: theory and practice. “Economy” series*, Vol. 17 (34). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-15](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-15) [in Ukrainian].